

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ОСОБИ НА ЗАХИСТ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

У теперішній час в Україні відбувається переосмислення і реформування кримінального та кримінально-процесуального законодавства, спричинене зміною суспільних цінностей, прагненням України до євроінтеграції, а також необхідністю заповнення прогалин, наявних у чинному законодавстві, приведення його у відповідність із загальновизнаними принципами і стандартами. Незважаючи на обрану концепцію розбудови України як правової держави та нові концептуальні підходи до реального забезпечення прав і свобод людини та громадянина, з огляду на численні рішення Європейського суду з прав людини щодо України (далі – Євросуд) та висновки Венеціанської комісії Ради Європи можемо констатувати, що система заходів кримінально-процесуального примусу залишається недосконалою.

Практика Євросуду, що склалася, свідчить про непоодинокі випадки 1) порушення права на захист, до проявів якого належить неотримання судового рішення мовою, рідною для обвинуваченого (іншого учасника судового провадження), або мовою, якою він володіє, і незабезпечення допомогою перекладача; неможливість обвинуваченого брати участь у допиті свідків обвинувачення; не надання обвинуваченому можливості виступити в судових дебатах та з останнім словом тощо; 2) використання адміністративного арешту як способу отримання показань у кримінальній справі, катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, які принижують гідність людини, видів поводження в Україні. Порушення, на які вказує Євросуд, є неприпустимими для правової та демократичної держави, орієнтованої на європейські стандарти. Слід мати на увазі, що Євросуд, приймаючи відповідне рішення, залишає за державою-відповідачем свободу вибору заходів, необхідних для виконання його рішень. Згідно зі стандартами Ради Європи значення кожного із прийнятих Євросудом рішень полягає в тому, що вони впливають не тільки на право, а також і на розвиток національного законодавства держав-учасниць Конвенції. Тому необхідним вба-

чається застосування як судами, так й іншими правозастосовчими органами у своїй повсякденній практиці міжнародних стандартів і практики Євросуду, що у свою чергу дасть змогу поліпшити якість здійснення вітчизняного правосуддя, змінити умови забезпечення принципу прав людини, довести дієвість принципу верховенства права, підвищити рівень довіри як окремих громадян, так і суспільства в цілому до інститутів влади.

Необхідно зауважити, що поряд із позитивною оцінкою реформ, які проводяться в системі кримінального правосуддя, наявність окремих проблем, пов'язаних із рівнем захисту прав людини в судовій системі України, зокрема щодо відсутності ефективних національних засобів правового захисту, звертає увагу і Комісар Ради Європи з прав людини Томас Хаммарберг у своєму звіті про результати робочого візиту до України з 19 по 26 листопада 2011 року.

Слід зазначити, що відповідно до ст. 59 Конституції України кожен має право на правову допомогу, а у випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Про забезпечення права на захист як одну з основних засад кримінального судочинства йдеться й у ст. 21 Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КПК України), а в ст. 45 цього Кодексу наведено перелік випадків, коли участь захисника є обов'язковою. Також згідно з положеннями п. 2 ч. 4 ст. 47 КПК України захисник в обов'язковому порядку призначається, коли підозрюваний, обвинувачений, підсудний бажає його запросити, але через відсутність коштів чи з інших об'єктивних причин не може цього зробити. Крім того, 02 червня 2011 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про безоплатну правову допомогу» № 3460-VI, яким визначено зміст права на безоплатну правову допомогу, порядок реалізації цього права, підстави та порядок надання безоплатної правової допомоги, державні гарантії щодо надання безоплатної правової допомоги.

Разом із тим, одна лише наявність положень КПК та інших нормативно-правових актів, які за своїм змістом мали б реально забезпечувати право особи на захист, не дає змоги отримати очікуваний суспільством результат – кількість прийнятих Євросудом рішень щодо України невпинно зростає, почастишали випадки скасування судових рішень судами апеляційної та касаційної інстанцій внаслідок істотного порушення процесуаль-

ного закону, зокрема права на захист. І це з урахуванням того, що Україна є однією із небагатьох країн світу, в яких передбачено кримінальну відповідальність за порушення цього права (ст. 374 Кримінального кодексу України). Зазначимо, що норма закону, яка передбачає кримінальну відповідальність за порушення права на захист, з огляду на констатацію цих порушень як Євросудом, так і вітчизняною правозастосовною практикою, не виконує належним чином ані превентивної функції (так, з огляду на результати проведеного нами емпіричного дослідження, за 107 дослідженими матеріалами кримінальних справ до відповідальності притягнуто трьох осіб, у решті випадків кримінальні справи або було закрито за відсутністю в діях особи складу злочину, або за матеріалами досудової перевірки було прийнято постанову про відмову в її порушенні), ані репресивної функції також. Наведене зумовлює необхідність ґрунтовного наукового дослідження цієї норми, що допоможе виявити слабкі ланки законодавства і практики та запропонувати шляхи вирішення такої проблеми.

Також одним із засобів, запропонованих державою для подолання цього ганебного для України явища, є проведення системного та комплексного реформування кримінального судочинства, одним зі здобутків якого є прийняття Верховною Радою України 13 квітня 2012 року нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – новий КПК України), що містить норми, які, на нашу думку, здатні більш ефективно реалізувати конституційні положення, міжнародні стандарти, пов'язані із захистом прав і законних інтересів осіб, залучених до кримінального судочинства. Зокрема, ст. 12 нового КПК України доповнено положенням, яке гарантує настання відповідальності в разі затримання особи, взяття її під варту або обмеження її у праві на вільне пересування в інший спосіб за відсутності підстав або з порушенням порядку, встановленого законом; у ст. 17 нового процесуального закону закріплено, що поведження з особою, вина якої у вчиненні кримінального правопорушення не встановлена обвинувальним вироким суду, що набрав законної сили, має відповідати поведженню з невинуватою особою; передбачено можливість ознайомлення сторони захисту та потерпілого з матеріалами досудового розслідування до його завершення, що у свою чергу сприятиме реалізації принципу рівності сторін, змагальності процесу тощо.

Крім того, слід звернути увагу, що одним із критеріїв, за якими міжнародне співтовариство оцінює ступінь виконання державою своїх міжнародно-правових зобов'язань, є застосування суддями національної судової системи норм ратифікованих договорів при розгляді конкретних справ. Водночас зауважимо, що невикористання українськими суддями нових можливостей забезпечення захисту прав людини зумовлено кількома причинами. По-перше, ситуація ускладнюється відсутністю традицій посилаць на норми міжнародного права при розгляді справ у національній судовій системі. Інша причина – недостатній рівень професійної підготовки суддів з питань міжнародного права. По-третє, на сьогодні відсутні чіткі роз'яснення з боку законодавчої влади, Конституційного Суду України, а також ґрунтовні наукові дослідження щодо порядку застосування норм міжнародного права у судовому процесі.

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що вирішення питань, наведених у тезах доповіді, поряд із запровадженням нового процесуального закону, на нашу думку, дасть змогу змінити на краще нині існуючу в Україні ситуацію щодо дотримання прав та основоположних свобод людини і громадянина.

Бушенкова К. В.

*студент, Национальный университет
«Одесская юридическая академия»*

ПРОБЛЕМА ЗАЩИТЫ ПРАВ РЕБЁНКА В МЕЖДУНАРОДНОМ ПРАВЕ

В современном мире проблема прав и свобод человека и гражданина заняла одно из ведущих мест в международных отношениях. Права ребёнка являются неотъемлемой, составной и неделимой частью всеобщих прав человека. Дети во всем мире нуждаются в специальной правовой защите, так как сами защитить себя не могут. Поэтому правительства большинства стран мира решили, что у детей должны быть свои, четко зафиксированные права.

Международно–правовая защита прав детей – это система международных органов и процедур, осуществляющих защиту детей путем разработки международных стандартов в области прав ребенка и создания специальных механизмов контроля за соблю-